

Internationale conferentie Recht en Terrorisme

Overkoepelende definitie terrorisme nodig

Gert Gielen

Op 7 en 8 mei organiseren de rechtsfaculteiten van de K.U. Leuven en van de Amerikaanse Northwestern University in het Europees Parlement de conferentie 'Legal instruments in the fight against terrorism: a Transatlantic dialogue'. Europese en Amerikaanse rechtswetenschappers en beleidsmakers gaan het debat aan over juridische middelen in de strijd tegen het terrorisme. Er zal gediscussieerd worden over de politieke maatregelen die overal werden genomen na 11 september, de inperkingen van de mensenrechten daarbij en de gevolgen van de strijd tegen het terrorisme op het gebied van het internationaal recht. We spraken met één van de gastheren van de conferentie, professor Jan Wouters van het Instituut voor Internationaal Recht.

Het protest tegen het eenzijdige optreden van de VS in Afghanistan bleef al bij al beperkt. Maar in het perspectief van het internationale recht was zo'n actie ongezien en zou ze volgens professor Wouters wel eens grote gevolgen kunnen hebben. "De Amerikanen hebben de aanslagen van 11 september meteen gezien als oorlogsdaden en zijn een 'war on terrorism' begonnen. In die context heeft men ook de operatie in Afghanistan aangevat, oorspronkelijk met de bedoeling het terroristische Al-Qaeda-netwerk uit te schakelen, maar uiteindelijk leidde de operatie tot het omverwerpen van het Taliban-regime. Dat allemaal onder het banier van zelfverdediging. Internationaalrechtelijk gezien is dat helemaal niet vanzelfsprekend. Het Handvest van de Verenigde Naties laat geen geweld tussen staten toe, tenzij daarvoor een uitdrukkelijke machtiging van de VN-Veiligheidsraad verkregen wordt - wat niet het geval was - óf wanneer dat gebeurt in het kader van het recht op zelfverdediging van een staat wanneer die is aangevallen, totdat de Veiligheidsraad de noodzakelijke maatregelen heeft genomen."

"De Verenigde Staten hebben wel een aantal blijken van solidariteit gezocht, én gekregen, maar in wezen hebben ze de VN buitenspel gezet om zelf de handen vrij te houden. En net dat unilaterale optreden zou een gevaarlijk precedent kunnen zijn in de internationale betrekkingen. Je ziet nu dat premier Sharon het Israëlische optreden op precies dezelfde manier verantwoordt, namelijk als zelfverdediging tegen terroristische netwerken. In december vorig jaar werd eenzelfde rechtvaardiging nog geopperd door India na de aanslag op het parlement daar.

Toen klonk het dat het om terroristische netwerken ging met vestigingen in Pakistan. Ook daar riskeer je dat het ene land een gewapende actie onderneemt tegen een ander land in het kader van de strijd tegen het terrorisme en zich daarbij perfect gewettigd voelt vanuit zijn zelfverdedigingsrecht."

Kleine broer Europa

"Een tweede zaak die we binnen dat luik van het internationaal recht behandelen is wat de Verenigde Naties doen in de strijd tegen terrorisme. Sinds begin jaren '60 zijn er een twaalfal conventies opgesteld die telkens inspeelden op een opkomende vorm van terrorisme, zoals vliegtuigkapingen of aanslagen op diplomaten. Maar binnen de VN was men nooit in staat om een overkoepelende definitie van terrorisme te formuleren - enkel bepaalde technieken werden veroordeeld. Wat voor de ene terroristen zijn, zijn immers voor de andere vrijheidsstrijders. Nu is men echter in een stroomversnelling terechtgekomen en probeert men tot een globale anti-terrorismeconventie te komen die in een overkoepelende definitie zal voorzien. Daarnaast tracht men een nieuw verdrag aan te nemen ter voorkoming van terroristische aanslagen met massavernietigingswapens. Er is met andere woorden behoefte aan een solider internationaal verdragsnetwerk om de strijd tegen het hedendaagse internationaal terrorisme aan te binden."

CK: *Houdt het loslaten van die op technieken gebaseerde definitie ook geen gevaar in? Dan kun je alles als terrorisme beschouwen naargelang het je uitkomt.*

Wouters: "Ja, en daarom is er in Europa ook stilaan protest gerezen tegen de

obsessieve manier waarop de Amerikanen na 11 september zowat alles in het licht van de strijd tegen het internationale terrorisme zijn gaan zien. Maar de schok was daar zo groot, de beelden zijn zo op het netvlies van die natie gebrand, dat dit nog lang zal doorwerken. Het heeft een enorm mobiliserend en eenheidschepend effect gehad."

"Het grote gevaar is volgens mij dat men te weinig durft te kijken naar de onderliggende oorzaken, de dieperliggende rancunes en frustraties die de voedingsbodem zijn geweest voor die hele beweging die uiteindelijk tot de aanslagen heeft geleid. De Amerikanen willen dat blijkbaar niet doen, omdat ze zeggen dat niets deze schaal van terrorisme kan rechtvaardigen. In Europa is men meer geneigd om te gaan kijken naar de Noord-Zuid-problematiek, de frustraties die er zijn in grote stukken van de wereld - met de Amerikaanse oppermacht als symbool. Dat komt nu ook sterk aan de oppervlakte in het Midden-Oosten en ik denk dat de Amerikanen daar nú, meer dan vlak na de aanslagen, gevoelig voor worden, omdat het zo uit de hand loopt. Ze realiseren zich dat de Arabische partners voor niets meer in te spannen zijn - denk maar aan een mogelijke aanval op Irak - tenzij de VS zich engageren in dat Midden-Oosten."

CK: *In die soms moeilijke verhouding tussen Europa en Amerika neemt het Verenigd Koninkrijk een speciale positie in.*

Wouters: "De Britten hebben inderdaad een bijzondere solidariteitsband met Amerika en dat vind ik niet slecht. Europa heeft soms de neiging om zich af te zetten tegen de Amerikanen, maar dan zonder een valabel alternatief te bieden, en dat lijkt me niet gezond. Men is geïrriteerd door de dominantie, het simplisme, de arrogantie van de Amerikanen, maar als het erop aankomt de hete kastanjes uit het vuur te halen, moet men toch toegeven dat Europa het nog niet alleen aankan. Europa zal tegen 2004 wel een *Rapid Intervention Force* van 60.000 eenheden op poten zetten om naar conflictgebieden te sturen, maar het is nog maar de vraag in hoeverre Europa politiek voldoende rijp is om op eigen kracht, buiten de Navo om, grootschalige en complexe operaties te beginnen. We zijn met vijftien, er gaan heel wat lidstaten bijkomen en op dit gebied geldt nog altijd de unanimitetsregel."

Noord-Zuid-kloof

CK: *Het unilaterale optreden van de VS baart u vooral zorgen omdat het de autoriteit van de VN ondergraaft?*

Wouters: "We zien telkens dat we niet zonder de Verenigde Naties kunnen, het is de instantie die zorgt voor de wereldwijde legitimatie van acties. Amerika treedt tegenwoordig wel meer eigengeleid op. Ten tijde van *Desert Storm* in Irak heeft vader Bush nochtans keurig volgens de regels toestemming gevraagd, maar in Kosovo en ook in Afghanistan werd de Veiligheidsraad buitenspel gezet. Anderzijds beseffen de VS zeer goed dat zij bevriende landen niet te zeer van zich mogen vervreemden door unilateralistisch optreden, wat soms verrassende multilaterale initiatieven oplevert, zoals

foto: Rob Stevens

de recente resoluties van de Veiligheidsraad over het Midden-Oostenconflict." **CK:** *U noemt de kloof tussen Noord en Zuid de onderliggende voedingsbodem voor tegen het westeren gericht massaterroreisme. Bewijzen de protectionistische maatregelen van de VS niet dat de regels van de zogenaamd vrije wereldhandel uiteindelijk bepaald worden door de rijke landen?*

Wouters: "De protectionistische staalmaatregel was een inconsistente beslissing onder druk van een sterke lobby, maar ik zie dat meer als een valse noot in een evolutie die net de andere richting opgaat. De zogenaamde *Uruguay Round*, waar de wereldhandel verder geliberaliseerd werd, werd nog gedomineerd door de Westerse industrielanden, maar het gewicht van ontwikkelingslanden in de Wereldhandelsorganisatie wordt steeds groter, en tijdens de Ministeriële Conferentie van Doha in november vorig jaar heeft men met het openen van de *Doha Development Round* een cruciale stap gezet naar een mutatie van het internationale handelssysteem. Het besef groeit dat we de ontwikkelingslanden enerzijds meer technische bijstand moeten bieden en anderzijds onze markten moeten openstellen voor hun producten. Dat is een proces waar ook de VS aan mee zullen moeten doen. Dat lijkt me trouwens een positief gevolg van 11 september, er is een nieuw soort wilskracht om verder te gaan. Men beseft dat ook de wereldhandel stabiliserend kan werken als zoveel mogelijk landen er volwaardig deel aan kunnen hebben."

CK: *Moeten we niet vrezen voor een 'clash of civilizations', zoals Samuel Huntington die voorspeld heeft?*

Wouters: "Ik zou voorzichtig zijn met zulke uitspraken. Huntingtons analyse over mogelijke botsingen der beschavingen is weliswaar zeer belangrijk, maar je mag er niet blind voor zijn dat het in essentie vaak gaat om tegengestelde strategische belangen. Het Palestijnse conflict is uiteindelijk een strijd om grond, meer dan een botsing tussen culturen of godsdiensten. Wel moeten de recente gebeurtenissen ons aanzetten tot een grotere dialoog tussen wereldgodsdiensten en beschavingen en tot meer vooruitziend ingrijpen. Wie was er op de hoogte van het kruitvat in Afghanistan vóór 11 september? We moeten beseffen dat elk militair conflict een *spill-over effect*, een overloop-effect, kan hebben. Nu wordt onze aandacht pas gevestigd op reële problemen als ze uitbarsten."

• *Info over de conferentie vindt u op de website van het Instituut voor Internationaal Recht, www.law.kuleuven.ac.be/iir/, waar u ook een 'terrorism site' met actuele literatuur kan raadplegen.*

foto: Rob Stevens

"Europa is geïrriteerd door de dominantie, het simplisme, de arrogantie van de Amerikanen, maar als het erop aankomt de hete kastanjes uit het vuur te halen, moet men toegeven dat Europa het alleen niet aankan."